

שני 'המגינים' של היהודי בגלות

Category: דברים, עקב

מדוע התורה שבה וכופלת את הציווי של הנחת תפילין וקביעת מזוזה. התפילין והמזוזה הם ה'מגינים' הרוחניים ליהודים בגלות מסכנות פיזיות ומההתבוללות הרוחנית, ומבטיחים את הקיום היהודי.

הנס האחרון של הרב לאו

הרב ישראל מאיר לאו הרב הראשי לישראל לשעבר הוא ניצול השואה הצעיר ביותר שניצל ממחנה העבודה בוכנוואלד.

בתקופת המלחמה היה הרב לאו בן חמש שנים בלבד, אחיו נפתלי שהיה נער בן 13 הגן עליו במשך כל המלחמה. כשהם הגיעו למחנה בוכנוואלד הוא היה בן שבע ואחיו נפתלי החביא אותו בתוך שק וכך הגניב אותו אל תוך המחנה. אם היו מגלים ילד קטן חי היו מיד יורים בו, שכן הם החזיקו בחיים רק מי שהיה בכוחו לעבוד, ואילו בילדים לא היה צורך, לכן אחיו הגניב אותו בהיחבא לתוך המחנה.

המחנה עצמו היה מחולק לאגפים שונים, בחלק מהם שוכנו האסירים היהודיים, ובאגפים אחרים שוכנו אסירים רוסיים או ממוצא אחר, אבל כאלו שאינם יהודים. האסירים הללו קבלו יחס יותר טוב מאשר האסירים היהודים ששהו במחנה. אחיו נפתלי הצליח להעביר אותו לאגף של האסירים הרוסיים והשאיר אותו שם לבד. הרב לאו, שכונה אז לולק, היה אז ילד קטן כאמור, הוריו כבר נהרגו, והאדם היחיד שנותר לו בעולמו היה אחיו נפתלי, ועתה גם הוא עזב אותו.

שם באגף האסירים הרוסיים ב"בלוק 87 שהה בחור בן 13 בשם פיודור שפגש בלולק ואימץ אותו. נפשו של הבחור פיודור נקשרה בנפשו של הילד לולק והוא טיפל בו במסירות רבה. הוא נהג לגנוב תפוחי אדמה ולבשל מהם בסתר קצת מרק כדי לתת לילד הקטן הזה לאכול.

פיודור מצא סוודר של אדם שנהרג, פרס אותו וסרג עבור הילד הצעיר כיסוי לאוזניים. במחנה היו מעירים את כולם בשעת לפנות בוקר ומעמידים אותם למפקד שנמשך לפעמים כמה שעות בקור של ארבעים מעלות מתחת לאפס, כשרק כותונת דקה לגופם ונעלי בית בלי גרביים לרגליהם. בנוסף לזה היו מצווים על האסירים להוריד את הכובעים. פיודור דאג מאוד שהאוזניים של הילד הקטן הזה לא יקפאו חלילה, ולכן סרג לו את הכיסוי הזה.

בכל לילה היה פיודור בא לדרגש של לולק כדי לוודא שהוא לא שכח להלביש את הכיסוי הזה על אוזניו כדי שיהיה מוכן ליום המחרת. במשך שמונה חודשים הוא טיפל בו במסירות אין קץ.

ואז הגיע יום השחרור. לפתע הם שומעים את המטוסים האמריקאים טסים ממעל ומפציצים את המחנה. באותה נקודת זמן החלו הגרמנים שישבו במגדלי הפיקוח לירות לעבר האסירים בחמת זעם, ובתוך כל המהומה הזאת האסירים רצו לכיוון השער של המחנה כדי לברוח מן התופת הזאת. אולם השער היה סגור וכל אלו שרצו לעברו נהרגו ליד השער.

ברגעי המהומה הללו גם לולק הצעיר רץ לעבר השער, ואז לפתע פיודור זורק אותו בכוח על הרצפה ונשכב מעליו כדי לחפות עליו, כדי שכדורי הגרמנים יכנסו בו ולא בלולק הקטן. אחרי השחרור, נפתלי לקח את אחיו הצעיר איתו והם עלו לארץ ישראל.

המפגש המרגש

מאז נפרדו דרכיהם של לולק ופיודור. במשך למעלה מששים שנה חיפש הרב לאו את האסיר הרוסי שהציל אותו מן התופת וטיפל בו במסירות רבה חודשים ארוכים, אבל הוא אפילו לא ידע את שם משפחתו, הוא רק זכר שקראו לו 'פיודור' ושהוא התגורר בעיר רוסטוב שברוסיה. כל פרט מעבר לכך הוא לא ידע.

במשך השנים פגש הרב לאו נציגים של ממשלת רוסיה והם בכנות רצו לעזור לו לאתרו, אך לך תמצא ברוסטוב מאן-דהו בשם פיודור בלי שם משפחה²

לפני שנים אחדות התירה ממשלת גרמניה לפרסום מאות אלפי מסמכים מתקופת הנאצים. פרופסור מאוניברסיטת מישיגן איתר מסמך שבו הגרמנים כותבים כי צריך לבדוק מדוע האסיר הרוסי פיודור מיכאיליץ'נקו מטפל בילד יהודי בשם לולק, שלדידם זוהי התנהגות חשודה מאוד. הפרופסור ממישיגן גילה לאחר תחקיר ממושך שהילד לולק הוא הרב לאו.

הוא פרסם את הממצא הזה בעיתונות, וכך הידיעה הגיעה לאוזני הרב לאו עצמו. הוא יצר לאלתר קשר עם שליח הרבי ברוסטוב, וזה סיפר בבית הכנסת שלו כי הרב לאו מחפש אדם מקומי בשם פיודור. אחד הזקנים התרומם ממקומו וקרא: אני הכרתי אותו! פיודור היה חבר שלי עוד מלפני המלחמה, ותמיד הוא סיפר שבמלחמה הוא טיפל בילד יהודי! הוא כבר נפטר, ויש לו שתי בנות שמתגוררות ברוסטוב.

הם הלכו לבקר את הבנות, ואלו סיפרו שאביהן לא הפסיק לספר על לולק כל ימיו, הוא גילה להן שהוא רצה לאמץ אותו לבן, ואז היה להם גם אח קטן בבית.

כמה ימים לאחר מכן ישבו בנותיו של פיודור בסלון ביתו של הרב לאו בתל-אביב. הרב הצביע על כל משפחתו העניפה וקרא לעברן: כל זה בזכות אביכן! כשהוא הציל אותי³ הוא הציל את כל הדורות הבאים.

לאחר זמן התקיים במוזיאון 'יד ושם' בירושלים טקס הענקת אות "חסיד אומות העולם" לפיודור מיכאיליץ'נקו.

כיפת ברזל מהגלות

שבוע שעבר, בפרשת ואתחנן, קראנו את הפרשה הראשונה של קריאת שמע, והשבוע אנו קוראים את הפרשה השנייה של קריאת שמע.

כאשר משווים בין שתי הפרשיות מגלים דבר מוזר: בפרשה הראשונה הקב"ה מצוה אותנו על מצות תפילין ומזוזה, והנה לקראת סופה של הפרשה השנייה הקב"ה שוב חוזר על הציווי הזה של תפילין ומזוזה. מדוע התורה חוזרת ומצווה פעמיים את אותה מצוה? הלא ידוע שהתורה תמיד מקמצת במילים, ואילו כאן, בהבדל של פרשה אחת, התורה חוזרת בשנית על אותה מצוה ממש. השאלה היא מה התחדש עתה בפרשה זו שהתורה מצאה לנכון לחזור שנית על מצות תפילין ומזוזה.

ואמנם ישנו חידוש בפרשה השנייה שמעורר את הצורך לחזור מחדש על הציווי הזה. בפרשה השנייה של קריאת שמע התחדש ענין הגלות. התגלה כי ישנה אפשרות שיהודים יוגלו מארצם בעקבות מעשיהם. כשיהודים שומעים על הגלות הם מיד שואלים את הקב"ה איך נחזיק מעמד בין הגויים? מי יגן עלינו במשך כל שנות הגלות? היכן נמצא איזה 'פידור' אמיץ שיגן עלינו?

באה התורה שוב ומזכירה את מצות תפילין ומזוזה, כפי שאומר רש"י שהתורה רוצה לומר לנו ש"אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצות הניחו תפילין עשו מזוזות" (דברים י"א, י"ח). הקב"ה עונה לעם ישראל: יש לי עבורכם שני מגינים שיגנו עליכם בזמן הגלות, תפילין ומזוזות. כולנו יודעים שהמזוזה מגינה על בני הבית, משמעות השם שמופיע מבחוץ על גבי המזוזה הוא "שומר דלתות ישראל". גם על התפילין כתוב בתלמוד שהפסוק "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" אומר רבי אליעזר הגדול: "אלו תפילין שבראש" (ברכות ו, א). כלומר, שכשיהודי מניח תפילין הוא מפיל אימה ופחד על האויבים שלנו. הקב"ה אומר לנו דעו לכם שגם כאשר תלכו לגלות אני מעניק ונותן לכם שני מגינים שיהיו "תריס בפני הפורענות" (אבות ד, י"א).

ההבטחה לחיים ואיכות החיים

ישנם שני סוגי גלות יש את הגלות של "הנדחים בארץ מצרים", היהודים שנמצאים בגלות של מצרים שהיא גלות קשה. ויש את הגלות של "האובדים בארץ אשור" אלו שנמצאים בגלות במלכות של חסד כמו בארצות הברית.

המגינים הללו מגינים בשני הסוגים של הגלות גם עבור אותם יהודים שהם בגלות "במלכות של חסד" גם הם זקוקים למגינים כדי להתגונן מפני ההתבוללות, שלא נאבד את הזהות היהודית שלנו בתור יהודים. גם מפני פורענות זו יש לנו את שני המגינים הללו: תפילין ומזוזה, כשיש מזוזה על מפתן הדלת כל אחד יודע שזהו בית יהודי, המזוזה מזכירה מיד לכל אחד באיזה בית הוא נמצא. וכך גם התפילין מהווים תזכורת יומית ליהודי שמחזק את הקשר שלו עם הקב"ה.

הרבי בחר בשתי המצות הללו בתור 'מבצעים', גם כי שתיהן נועדו מיסודם לחזק את הזהות היהודית בגלות. קיום מצות תפילין ומזוזה בזמן הגלות אינם רק בגדר חובה אלא גם בגדר "הבטחה". כדי שיהודי יוכל לקיים מצות מזוזה הרי צריך שיהיה לו דירה משלו, וכדי שיוכל לקיים מצוות תפילין עליו להיות במנוחת הדעת בלי היסח הדעת, שהרי אם הוא מוקף בטרדות אחרות הוא לא יכול לקיים מצוות תפילין. בא הקב"ה ומבטיח שגם כאשר נלך לגלות אִנחנו לא נהיה "צוענים" גולים בלי בתים, אלא להיפך גם בגלות נצליח ויהיה לנו בתים. גם בזמן הגלות תהיה לנו מספיק מנוחת הדעת על-מנת שנוכל לקיים את מצות תפילין בשלימות.

ולכן כשהתורה חוזרת שוב בפרשה השנייה של קריאת שמע על מצות תפילין ומזוזה, זוהי אפוא הבשורה הטובה ביותר, וההבטחה הטובה ביותר שיכולנו לקבל מאת הקב"ה, שגם בזמן הגלות נצטרך לקיים את המצוות הללו והדבר יהיה באפשרותנו (ראה מעין זה בגור אר' דברים י"א, י"ח).